

Горбунова В. (2015). Робота з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) у межах когнітивно поведінкової терапії. *Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій* (Збірник статей), 26–36.

Гулько Б. А. (2015). Посттравматичний стресовий розлад – в розрізі часу. *Вісник Вінницького національного медичного університету*, 9(1), 216–219.

Binswanger, L. (1927). Verstehen und Erklären in der Psychologie. *Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie*, 107(1), 655–683.

Jaspers, K. (1973). *Allgemeine Psychopathologie* (9th). Springer-Verlag.

Miller, K. E. & Rasco, Lisa M. (2004). *The Mental Health of Refugees. Ecological Approaches to Healing and Adaptation*. Routledge.

Ratcliffe, M. (2023). Grief Over Non-Death Losses: A Phenomenological Perspective. *Journal of the European Philosophical Society for the Study of Emotions*.

Zahavi, D. (2015). *Self and Other: Exploring Subjectivity, Empathy, and Shame*. Oxford University Press.

Проблеми підходів до щастя: соціальний та екзистенційний вимір

Михайло Дигун

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(Київ)

Поняття щастя в моральній філософії розглядається з двох поглядів: 1) як певна мета діяльності людини, суспільства та держави для досягнення особистого та спільного блага 2) як суб'єктивний, тобто внутрішній та унікальний, стан особистості. Попри значну кількість філософських розмислів щодо щастя, від античності до сьогодення, співвідношення щастя індивіда та щастя в соціальному вимірі, на наш погляд, ще недостатньо досліджене.

З метою дослідження, слід спочатку розглянути сприйняття щастя як результату соціальної діяльності. Аристотель (2002) в «Нікомаховій етиці» визначає щастя як благо, якого людина прагне заради нього самого, тобто найвище в їх ієрархії. Особливою цінністю для дослідження щастя є впроваджений ним принцип цільових причин (телосів), та щастя як діяльності, спрямованої на досягнення певної цілі – нього самого як найвищого блага. Натомість, в «Політиці» (Aristotle, 1916) цей античний мислитель лише побіжно розглядав проблему узгодження інтересів індивіда і суспільства та різних індивідів між собою для цілей як спільного, так і індивідуального щастя. Американський філософ Джон Ровз (Rawls, 1971) у праці «Теорія справедливості» пропонує більш розгорнуте вирішення цієї проблеми за допомогою раціонального плану кожного індивіда, який би визначав ієрархію цілей та план їх реалізації відповідно до принципів справедливості. Ровз, у цілому, дотримується аристотелівської концепції щастя як суми правильних дій та вчинків, що ведуть до бажаного результату. Проте в цих концепціях щастя досліджується не як внутрішній стан, а швидше, як певний план, який реалізується з різним ступенем успішності. Водночас, на наш погляд, слід дослідити щастя як феномен внутрішнього світу, який ми спершу *відчуваємо*, а вже потім описуємо в термінах раціональності.

Згаданого підходу дотримується філософія екзистенціалізму. Щастя в цій системі є частиною нашого буття, яке, на відміну від науки, що вивчає лише зовнішнє відносно нього, неможливо об'єктивізувати. Згідно з Карлом Ясперсом (Jaspers, 1938), інші науки не вивчають буття саме по собі, а лише речі зовнішнього світу, виносячи за дужки екзистенцію, яку можливо описати лише в термінах філософії. Такий підхід ставить під сумнів можливість емпіричного дослідження щастя як екзистенціалу за допомогою методів інших наук (соціології, економіки, меншою мірою – психології). Проблема полягає також у тому, що ці науки спираються на філософський понятійний апарат для дослідження щастя. Проте в самій філософії ще не дійшли згоди щодо природи щастя та його ролі в житті людини. У зв'язку з цим, важливими, на наш погляд, є запитання: 1) чи ми можемо з впевненістю стверджувати про щастя

інших людей, окрім нас? 2) чи можливо, за допомогою кількісних показників, які застосовуються для дослідження щастя в соціальному вимірі, описати його екзистенційну складову? 3) якою є його природа на індивідуальному та соціальному рівні? 4) яким є взаємозв'язок цих двох видів щастя? 5) як поєднати два підходи в його дослідженні?

Проблема примирення соціального та екзистенційного підходу в дослідженні щастя, на наш погляд, може бути вирішена шляхом феноменологічної редукції задля виявлення основ його сприйняття свідомістю на індивідуальному рівні. На підставі обрання суттєвих для розуміння щастя фактів дійсності, можна робити більш точні узагальнення в соціальному вимірі щастя.

Список посилань:

Арістотель (2002). *Нікомахова етика* (сс. 32–37). Пер. з давньогрецької В. Ставнюк. Київ: «Аквілон-Плюс».

Aristotle (1916). *Politics*. Translated by Benjamin Jowett. Oxford: Oxford at the Clarendon Press. <https://archive.org/details/aristotlespoliti00aris/page/n6/mode/1up?ref=ol&view=theater>

Jaspers, K. (1938). *Philosophy of Existence (Works in Continental Philosophy)*. Richard F. Grabau (Translator), John B. Silber (Ed.). University of Pennsylvania Press. <https://archive.org/details/philosophyofexis00jasp/page/n1/mode/1up?view=theater>

Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press. [https://archive.org/details/theoryofjustice00rawl/mode/1up?view=theater](https://archive.org/details/org/details/theoryofjustice00rawl/mode/1up?view=theater)

Інший в теорії інтерсуб'єктивності Едмунда Гусерля

Сергій Долиненко

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(Київ)

Перші штрихи до теорії інтерсуб'єктивності з'являються у Гусерля в Ідеях I. Саме там він робить короткий анонс